

Samenvatting onderzoek gezond & veilig werken tijdens COVID-19

Tijdens de COVID-19 uitbraak werkten veel artsen en andere zorgprofessionals onder extreme omstandigheden. Toen de druk leek af te nemen vroeg het opstarten van de reguliere zorg ook een enorme inzet. Hierdoor bleef de werkdruk hoog. De LAD en de Universiteit Utrecht hebben in mei 2020 een vragenlijstonderzoek naar gezond en veilig werken tijdens de COVID-19-uitbraak uitgevoerd onder artsen, inclusief een aantal aanverwante beroepsgroepen. Stichting IZZ heeft een soortgelijk onderzoek uitgevoerd onder overige werknemers in de zorg. Artsen in ziekenhuizen zijn vanaf het begin van de COVID-19 uitbraak over het algemeen zeer goed betrokken bij het beleid; bij artsen buiten ziekenhuizen is dat veel minder het geval. Daarom heeft de LAD eind september 2020 nog een korte flitspeiling uitgezet onder artsen buiten het ziekenhuis om te kijken hoe actueel de behoefte aan betrokkenheid is. De LAD gebruikt de resultaten uit het onderzoek om artsen gezond en inzetbaar te houden, nu en tijdens de tweede golf.

We hebben ons in dit onderzoek gericht op verschillende factoren die effect hebben op de mentale en fysieke fitheid van artsen. Denk hierbij aan werkdruk, het maken van overuren, emotionele en fysieke belasting, het ervaren van waardering, angst voor besmetting, veiligheidsklimaat en leiderschap. We hebben specifiek aan artsen gevraagd aan welke ondersteuning ze behoefte hebben. In deze samenvatting benoemen we een aantal belangrijke uitkomsten.

In september 2020 is nog een korte flitspeiling uitgezet onder artsen buiten het ziekenhuis om te kijken of de gevonden resultaten uit het onderzoek op dit moment nog actueel zijn.

Emotionele uitputting

Emotionele uitputting is een belangrijk symptoom van burn-out. 13% van de artsen geeft aan dat ze zich vaak (een paar keer per week) of altijd (dagelijks) mentaal uitgeput voelen door hun werk.

Emotionele uitputting wordt vooral verklaard door:

- Kwantitatieve werkdruk
- Emotionele werkdruk
- Je in het werk dat je doet gewaardeerd voelen door de directie
- Nu behoefte hebben aan psychosociale ondersteuning
- Angst om de privéomgeving te besmetten
- Cognitieve werkdruk (negatief)
- Fysieke werkdruk
- Prioriteit van het hoger management voor GVV
- Geen compensatie van overuren

Bij respondenten met een leidinggevende is ook van substantieel belang:

- Dat je je in het werk dat je doet gewaardeerd voelt door je leidinggevende;
- Empowering leiderschap: door je leidinggevende gestimuleerd worden om vertrouwen te hebben in eigen kunnen, betrokken worden bij beslissingen en voldoende regelruimte krijgen.

COVID-19 crisis maakt bestaande problemen acuut

Zijn de resultaten uit dit onderzoek erg gekleurd door de COVID-19 crisis? Daar lijkt het niet op. Artsen die in provincies werken met een hoge COVID-19 druk verschillen bijvoorbeeld niet van artsen in andere provincies wat betreft werkdruk en emotionele uitputting. Hiernaast blijkt dat artsen die

op speciale COVID-19-afdelingen werken wel meer werkdruk ervaren, maar niet meer uitgeput zijn. Zij ervaren ook een hoger werkvermogen dat de hogere werkdruk kan compenseren. De resultaten uit dit onderzoek wijzen er wel op dat de COVID-19 crisis sluimerende problemen acuut zichtbaar maakt, onder meer factoren als veiligheidsklimaat, mentale uitputting, werkdruk, waardering en leiderschap. Uit de flitspeiling eind september onder artsen buiten het ziekenhuis blijkt niet alleen dat de gevonden resultaten nog steeds actueel zijn (of toegenomen) maar ook dat artsen zich erg veel zorgen maken over het uitvoeren van de reguliere zorg in combinatie met de tweede golf.

Aanbevelingen: hoe kan uitputting voorkomen worden?

Verlaag de werkdruk, geef artsen de tijd om te herstellen

Bij het voorkomen van emotionele uitputting heeft het aanpakken van kwantitatieve en emotionele werkdruk het grootste effect. Een deel van de artsen maakt veel overuren. 29% van de artsen geeft aan vanwege de situatie rondom COVID-19 meer uren per week te werken dan is opgenomen in het arbeidscontract. Er worden vooral veel overuren gemaakt door artsen verstandelijk gehandicapten (63%), specialisten ouderengeneeskunde (49%) en sociaal geneeskundigen (47%). Er zijn ook artsen die minder werken (5%), dit zijn vooral basisartsen en ANIOS. Het opstarten van de reguliere zorg vraagt ook veel van de artsen en zij geven aan behoefte te hebben aan hulp hierbij met name in de vorm van personele ondersteuning. Hierbij gaat het vooral om sociaal geneeskundigen, arts verstandelijk gehandicapten en medisch specialisten in UMC's. Betrek artsen bij de aanpak om werkdruk te verlagen. Uit de flitspeiling onder artsen buiten het ziekenhuis blijkt dat artsen nu nog onder enorme druk werken. 20% is nog niet hersteld van de eerste golf. Bij artsen verstandelijk gehandicapten (39%) en specialisten ouderengeneeskunde (31%) ligt dit nog hoger. Men kan niet herstellen omdat, mede door ziekte, er te weinig personeel is en het opstarten van de reguliere zorg nog steeds veel vraagt, zeker in combinatie met de start van de tweede golf.

Compenseer overuren

Het onderzoek laat zien dat het niet compenseren van overuren in tijd of geld samenhangt met meer emotionele uitputting. Slechts 36% van de respondenten geeft aan dat overuren worden gecompenseerd. Bij 26% van de respondenten is dit nog niet besproken en 38% geeft aan dat dit niet in tijd of geld gecompenseerd wordt. Vooral medisch specialisten (48-57%) geven aan geen compensatie te krijgen.

Zorg dat artsen zich gewaardeerd voelen door de directie en hun leidinggevende

Een groot deel van de artsen voelt zich in het werk dat ze doen gewaardeerd door familie/ vrienden (90%) en collega's (89%). Dit aandeel is veel lager voor waardering door de regering (47%) en de directie van hun eigen organisatie (54%). Ruim twee derde van de respondenten voelt zich in het werk dat ze doen gewaardeerd door hun leidinggevende (74%) of de samenleving (68%). Meer waardering door de directie én de leidinggevende beschermt tegen emotionele uitputting.

Zorg voor een goed veiligheidsklimaat, wees transparant

Prioriteit van het hoger management voor gezond en veilig werken (veiligheidsklimaat) hangt samen met emotionele uitputting. Dit kan door meer maatregelen te nemen om de artsen te beschermen tegen COVID-19. Maar liefst 24% van de respondenten is van mening dat de werkgever onvoldoende maatregelen neemt om ze te beschermen tegen COVID-19. Voor sociaal geneeskundigen (39%), psychiaters (38%) en de groep aanverwante beroepsgroepen buiten het ziekenhuis (37%) ligt dit nog hoger. Uit dit onderzoek blijkt dat artsen vooral behoefte hebben aan duidelijkheid over de beschikbaarheid van persoonlijke beschermingsmiddelen en veiligheid én duidelijkheid over

besluitvorming, richtlijnen en protocollen. Uit de flitspeiling onder artsen buiten het ziekenhuis blijkt dat deze behoefte nog steeds heel groot is. Ook blijkt uit deze peiling dat 39% van mening is dat hun instelling niet goed is voorbereid op een tweede golf. Deze artsen maken zich veel zorgen over onduidelijk beleid, onvoldoende PBM, personeelstekort, werkplek voldoet niet aan de eisen (1,5m afstand niet mogelijk, slechte ventilatie) en te weinig testen.

Verlaag de angst voor besmetting, biedt testen aan

Ook is het belangrijk om de angst om besmet te raken te verlagen, deze angst verhoogt de emotionele uitputting. Van de respondenten is 18% is bang om zelf besmet te raken. Veel meer respondenten, namelijk 43%, zijn bang om hun privéomgeving te besmetten. De directie kan om de angst te verminderen bijvoorbeeld meer COVID-19 testen aanbieden aan medewerkers. Vooral medisch specialisten in ziekenhuizen hebben hier behoefte aan. Ook kan het helpen om de groep die denkt dat ze besmet zijn geweest maar niet zijn getest (9%) alsnog te testen op antilichamen om onzekerheid en angst om de privéomgeving te besmetten weg te nemen. Uit de flitspeiling onder artsen buiten het ziekenhuis blijkt dat de angst nu nog groter is: 44% is bang om zelf besmet te raken, 53% is bang om hun privéomgeving te besmetten en 40% is bang om patiënten/cliënten te besmetten. Hier komt bij dat 36% er geen vertrouwen in heeft dat er voldoende PBM beschikbaar zijn, onder jeugdartsen is dit zelfs 54%.

Zorg dat psychosociale ondersteuning beschikbaar is

De artsen zijn erg bevlogen, 88% is vaak of altijd trots op het werk dat ze doen. Artsen hebben alles over voor de patiënt of cliënt en zullen niet snel toegeven dat ze het zwaar hebben of hulp nodig hebben. Toch is het van belang dat de organisatie voldoende psychosociale hulp aanbiedt. Slechts 7% van de respondenten geeft aan dat ze sinds de COVID-19 uitbraak behoefte heeft (gehad) aan psychosociale ondersteuning. Echter, 29% heeft het nu niet nodig maar in de toekomst misschien wel. Artsen die aangeven (misschien) psychosociale hulp nodig te hebben zijn meer emotioneel uitgeput. Alarmerend is dat 9% van de respondenten aangeeft dat er geen mogelijkheden tot psychosociale ondersteuning zijn, dit is met name het geval bij huisartsen (38%), sociaal geneeskundigen (26%) en psychiaters ggz (25%). Artsen zoeken het liefst steun in contacten met collega's om ervaringen te delen. Het is daarom belangrijk dat zij dit samen goed regelen en hierbij door de organisatie waar zij werken gefaciliteerd worden.

Rol voor leidinggevenden: betrek de artsen bij beslissingen

Ook leidinggevenden kunnen een substantiële rol spelen om emotionele uitputting te voorkomen. Zij kunnen er zorg voor dragen dat artsen zich meer gewaardeerd voelen. Daarnaast is het van belang dat leidinggevenden hun werknemers stimuleren om vertrouwen te hebben in eigen kunnen, betrekken bij beslissingen en voldoende regelruimte geven (empowering leiderschap). Artsen willen betrokken worden bij belangrijke beslissingen zodat zij hun kennis en kunde breed in kunnen zetten.

Extra aandacht nodig voor sociaal geneeskundigen, psychiaters ggz en huisartsen

Sociaal geneeskundigen, psychiaters ggz en huisartsen scoren op veel variabelen slechter dan andere artsengroepen. Sociaal geneeskundigen springen er echt uit in negatieve zin. Het veiligheidsklimaat is onvoldoende, ze voelen zich onvoldoende gewaardeerd, ze hebben weinig in te brengen en worden te weinig door hun leidinggevende gestimuleerd en betrokken. Ook is er te weinig persoonlijke ondersteuning beschikbaar. Zij scoren ook relatief laag op bevlogenheid, een extra indicatie dat verandering gewenst is. Bij huisartsen gaat het voornamelijk om leiderschap en waardering. Ook bij deze groep is onvoldoende persoonlijke ondersteuning beschikbaar en zij scoren relatief hoog op emotionele uitputting en relatief laag op bevlogenheid. Bij psychiaters speelt een relatief hoge werkdruk, emotionele uitputting en onvoldoende ondersteuning.

Blik naar de toekomst

Het is belangrijk om artsen te betrekken bij de evaluatie van de COVID-19 crisis om de (voorbereiding op een) tweede golf zo goed mogelijk uit te voeren én te kijken of positieve kennis en ervaring blijvend verankerd kunnen worden, zoals korte lijnen, meer zeggenschap voor artsen en digitale zorg. Uit de flitspeiling onder artsen buiten het ziekenhuis blijkt dat slechts 35% van de artsen betrokken was bij de voorbereidingen voor de tweede golf. 39% van de artsen die niet betrokken waren had dit wel gewild.

Over de respondenten

De resultaten van het LAD onderzoek hebben betrekking op artsen in dienstverband inclusief basisartsen en aanverwante beroepsgroepen zoals klinisch chemici, klinisch fysici, klinisch technologen en (ziekenhuis)apothekers. 1587 respondenten hebben de vragenlijst volledig ingevuld. Van de 1587 respondenten is 68% vrouw en de gemiddelde leeftijd is 48,6 jaar. Als we kijken naar de omvang van het arbeidscontract blijkt dat 72% van de respondenten meer dan 80% werkt. 22% werkt 60-79%, 4% werkt minder dan 40-60% en 2% werkt minder dan 40%. 93% heeft een vast contract en 7% een tijdelijk contract, 77% draait diensten. Van de respondenten heeft 79% een leidinggevende en 88% komt tijdens het werk in direct contact met patiënten.

Van alle artsen werkte 19% op een speciale COVID-19 afdeling en 44% werkte wel met COVID-19 patiënten, maar niet op een speciale afdeling. Psychiaters (12%), sociaal geneeskundigen (14%) en de groep overig anders (26%) werkten het minst met COVID-19 patiënten. Slechts 3% van de artsen is positief getest en 9% denkt dat ze besmet waren maar is niet getest. De artsengroepen met de meeste positieve testen zijn basisarts/ANIOS (5%) en specialisten ouderengeneeskunde (5%).

Over de LAD

De LAD (Landelijke vereniging van Artsen in Dienstverband) is de werknemersorganisatie voor (aanstaande) artsen en andere zorgprofessionals in dienstverband en heeft circa 35.000 leden. Ze maakt zich hard voor goede arbeidsvoorwaarden én -omstandigheden van alle artsen in dienstverband en ondersteunt hen gedurende hun hele artsenloopbaan.

Contact

Heeft u vragen naar aanleiding van dit onderzoek? Neem dan contact op met dr. Romy Steenbeek, projectleider gezond en veilig werken bij de LAD via bureau@lad.nl of bel met 088 – 13 44 100.